

Om förenlighetens mysterium

av Bengt-Åke Wennberg

I programmet Vetandets värld på SVT 15 april behandlades oförenligheten mellan Einsteins relativitetsteori som utgår från en beskrivning av världen i dimensionerna tid och rum och Bohrs kvantumteori i vilken partiklar betraktas som vågfunktioner med oändlig utsträckning och därför kan visa sig på två platser samtidigt. De två föreställningarna om världsalltet är uppenbarligen oförenliga. Detta har vållat stora kontroverser.

Liknande kontroverser fast allvarigare och mer utbredda finner vi inom området organisering och mänsklig samverkan. En abonnent konstaterar i ett mail till mig att i dessa förenklingarnas tidevarv så blir debatt och intervjuer inte utforskande. De blir påståeliga och ifrågasättande.

Debattörerna hamnar liksom Einstein och Bohr i problemet att om den ena beskrivningen av världen är sann så måste den andra vara osann. Det som oroar abonnenten är att "alternativa sanningar" så intensivt försvaras av, och propageras för, av olika människor och grupper. Att genom samtal göra alla dessa olikartade resonemang förenliga och överbrygga konflikterna tycks honom realistiskt. Vad menar jag egentligen? Jag drabbas av frågan och kommer då ihåg en bok – Abysmal – av Gunnar Olsson.

Utgångspunkten för Gunnar Olsson är skillnaden mellan göra och handla. Det vi faktiskt gör går att observera och dokumentera. Handlingen är den mening vi ger det vi gör. Denna hänger samman med hur vi orienterar oss i livet. Olson konstaterar att vi, i de framrusande ögonblicken i livet, tycks använda oss av kartografiska principer för att orientera oss.

Vi möter världen i två skilda kunskapsperspektiv. Det ena är vad vi varit med om och hur vi tror att det kan bli. Det andra är vad vi med andra människor kommer överens om att världen "är". Det är alltså samma skillnad som mellan att veta hur det **är** att vara diabetiker – vara i skeendet och se det "inifrån" – gentemot att veta något om sjukdomen diabetes – det vill säga se sjukdomen "utifrån".

Diabetikern möter världen och upplever den under inflytande av sin sjukdom. Något helt annat är att utan denna erfarenhet läsa in sig på sjukdomen. Det man då "vet" är en abstrakt och delvis imaginär bild som saknar verklighetsförankring i det framrusande liv i vilket vi lever. För att förstå själva upplevelsen av att vara diabetiker kan vi inte belysa den med vad som står i google. Vi måste jämföra den med något vi själva upplevt. Det är då inte sjukdomen utan *upplevelsen* vi kommunicerar om.

Vad det handlar om är två olika kunskapsgenereringsprocesser. En beskrivning av upplevelsen av att vara diabetiker kan göras förenlig med andra upplevelser även om de inte är "lika". Yttre beskrivningar av sjukdomen måste emellertid vara lika – det vill säga begripliga och kongruenta med vad alla skulle kunna veta. Bägge är nödvändiga. Vi behöver **både** förstå varandra "inifrån" och för varandra beskriva världen "utifrån".

Tillbaka till upplevelsen. Vi är alla olika och ser världen olika och tolkar våra upplevelser olika. Det finns därför en upplevelsebaserad kunskapsklyfta mellan oss. Detta mellanrum både separerar och sammanför oss. Det förenar

oss genom det vi upplever. Det kan skilja oss åt genom hur vi förstår vad som händer.

Klyftan uppstår när vi vill beskriva något för oss båda faktiskt existerande. Den skiljer oss åt genom att det vi vill beskriva är en upplevelse som inte genom våra ord kan göras omedelbart förenlig och begriplig för andra. Om vi saknar de ord vi behöver använda för att beskriva detta ”något” och göra det meningsfullt för andra så kommer klyftan att påverka oss genom att vara något som skiljer den faktiska materiella värld av ord och ting, som vi delar med andra, från vår egen immateriella värld av subjektiva betydelser och tankar.

Gunnar Olsson beskriver i sin bok ”Abysmal” detta mellanrum mellan de yttre och inre livsvärldarna som en abyss – en avgrund. Abysmal betyder kort och gott fördjävligt. Det är existentiellt hotande att röra sig in i detta ingenmansland **där det inte går att hitta de uttryck** som gör våra inre idéer och känslor begripliga för andra och där vi inte kan förvandla det vi ser och upplever till något för oss och de andra meningsfullt.

Vi upplever att vi ingår i olika sammanhang. Trots att vi, om någon skulle kunna se oss utifrån, finns i samma sammanhang så har vi olika upplevelser av färden genom ögonblicken. Skillnaden kommer vi att märka om vår dynamiska kartbild sviker oss och leder oss in i oväntade och för oss icke förutsedda situationer. Detta är förfärligt och ångestladdat.

Vi kan då skydda oss från att hamna i sådana situationer. Vi kan skydda oss från att ta till oss den erfarenhet och kunskap vi då skulle ha behövt. Vi kan avstå från det översättningsarbete mellan inre och yttre sammanhang som behöver göras. Att vi blir utan den kunskap ett sådant översättningsarbete skulle kunna ge oss har praktisk betydelse för vår samverkan med varandra.

Diabetessjuka kan, just för att vi andra förstår upplevelsen av att vara diabetiker, inkluderas i gemenskapen och erbjudas ett gott liv. Diabetessjuka skulle emellertid också, om vi inte förstod upplevelsen – även om vi på ett abstrakt plan väl förstod själva sjukdomen – kunna exkluderas ur gemenskapen och därmed snabbare gå under av sin sjukdom.

Skall vi, som finns i en grupp av icke diabetiker, och de i gruppen av diabetiker kunna samverka och medverka till att var och en i de bägge grupperna får ett gott liv så måste våra olika upplevelser med språkets hjälp göras för-

enliga. Denna förenlighet kan bara uppstå genom kommunikation och samtal. För att etablera en gemenskap och en god samverkan så är det alltså förenligheten i våra upplevelser och i de olika föreställningarna om vår gemensamma framtid som vi söker. Inte att vi har samma teori om vad diabetes är.

Denna förenlighet är inte lätt att åstadkomma om vi är fast i utifrånbeskrivningar. I en tid av global uppvärmning, svältkatastrofer, krig och revolutioner, korruption och envåldshärskare är det lätt att våra samtal rör sig kring dimensionen himmel eller helvete – se Gunnar Olssons bild – och fokuserar på hur ”någon” frälsare utifrån skulle kunna ändra det ena till det andra utan att vi själva behöver förstå något nytt eller ändra oss.

Jag tror inte att framväxten av himmel eller helvete här på jorden bara handlar om människans ondska eller godhet. Jag tror att himmel eller helvete i högre grad än vi tror handlar om en allmänmänsklig kunskap om mänsklig samverkan. Ibland är denna kunskap tillräcklig men alltför ofta är den otillräcklig. Men det finns hopp. Vi har i våra uppdrag visat att det är fullt möjligt för människor att tillsammans utforska mänsklig samverkan och förstå, utveckla och lära sig att skapa den goda varianten.

En sådan kunskapsgenerering är möjlig eftersom den önskade förenligheten genom språkets makt kan uppstå här och där i det lilla sammanhanget. Det är därför möjligt att hoppas på att kunskapen om hur man kan göra upplevelserna förenliga – i det lilla – skall kunna sprida sig allt mer också i det stora. En förutsättning är dock att vi, som min abonnent så riktigt påpekar, slipper att ständigt översköljas av en marknadsföring av alternativa sanningar och ständiga ifrågasättanden, som bara handlar om himmel eller helvete. Sådana resonemang dränerar energi och engagemang, passiviserar oss och leder ingenstans.

Vi borde därför, var och en av oss, ägna mer tid, resurser och energi åt att hjälpas åt att utforska de goda samverkansprinciperna i den värld vi själva är med att gemensamt skapa. Detta är ambitionen med det kunskapsprojekt som vi i Samarbetsdynamik initierat.

Abysmal, som Gunnar Olssons bok heter, betyder som sagt bottenlöst. Utan att fler flyttar blicken till vad vår värld kan bli genom en god samverkan, som vi alla kan leva med, så har vi bara ett bottenlöst elände framför oss.

Referens

Olsson G (2007): Abysmal. A Critique of Cartographic Reason. Chicago: University of Chicago Press.

Originalfil

<https://www.bengtharry.me/?p=3493>